

Bir şeirin iki tərcüməsi haqqında

İsaxan İsaxanlı
Xəzər Universiteti

Serqey Yesenin sevgi poeziyasının mərkəzində yer alan “İran nəğmələri” silsiləsinə 15 şeir daxildir. Bu şeirlərdən 5-i Yesenin son Bakı səfəri zamanı (28 iyul - 3 sentyabr 1925-ci il) yazılmış və dərc edilmişdir. Silsiləyə daxil edilmiş son şeir “Голубая да веселая страна...” şeiri P.İ. Çaqinin (*Yesenin yaxın dostu, o dövrdə MK-nin 2-ci katibi, “Bakinski raboçi” qəzetinin baş redaktoru*) qızı balaca Rozaya həsr olunmuşdur. Bu şeir silsilədə sonuncu yerə qoyulsa da, əslində, şeir bir az əvvəl – aprelin 8-də yazılmışdır. Görünür, şeirin üzərində yenidən işləmək fikri olduğundan Yesenin onu bir az gec dərc etdirmişdir.

Bu şeirlə bağlı bir məqam da maraqlıdır. P.İ. Çaqinin qızı balaca Roza özünü aktrisa kimi göstərməyi çox sevir və nədənsə özünü “Qeliya Nikolayevna” adlandırır. Yesenin də onun xətrinə Rozanı həmin adla çağırırdı, hətta P.İ. Çaqinə yazdığı məktublarda belə qızı həmin adla anırdı. “Qeliya Nikolayevna”ya həsr edilmiş “Голубая да веселая страна...” şeirinin 3 avtoqrafı mövcuddur. Avtoqraflardan birində Yesenin aşağıdakı qeydi vardır: “Əziz Qeliya Nikolayevna, bu həddindən artıq qiymətlidir. Nə vaxt mənim qızımı görsəniz bunu ona verin. S.E.”

Qürur duyulacaq bir haldır ki, dahi şeirin bu arzusunu Yesenin haqqında “Balaxan mayı” povestinin müəllifi həmyerlimiz Hüseyn Nəcəfov həyata keçirmişdir. O, «История рукописи Есенина» adlı bir məqaləsində (*«Баку», qəzeti, 22 апреля, 1988*) həmin avtoqrafı Yesenin o vaxt Daşkəntdə yaşayan qızı Tatyana Serqeyevnaya necə çatdırmasından xoş duyğularla söhbət açır.

Bu şeir 2 müəllif - Əliağa Kürçaylı və Səyavuş Məmmədzadə tərəfindən Azərbaycan dilinə tərcümə edilmişdir.

Əliğa Kürçaylının tərcüməsi:

Ey fərəhli ölkə, gənclik ölkəsi,
Nəğməyə satılıb könlümün səsi.
Ey dəniz küləyi, asta əs ki, sən
Bülbül gül çağırır, eşidirmisən?

Gül əyir başını təzim edərək,
Nəğmə ürəyinə yol tapıb demək.
Ey dəniz küləyi, asta əs ki, sən
Bülbül gül çağırır, eşidirmisən?

Sən hələ uşaqsan, gəl eyləmə bəhs,
Mən özüm bir şair deyiləmmi bəs?
Ey dəniz küləyi, asta əs ki, sən
Bülbül gül çağırır, eşidirmisən?

Əzizim Güliya, sən də əfv elə,
Yolda rast gəlirik nə qədər gülə.
Çoxusu baş əyər təzim edərək,
Gülər üzümüzdə yalnız bir çiçək.

Gülərəm səninlə mən də o zaman –
Durur qarşımızda belə bir məkan.
Ey dəniz küləyi, asta əs ki, sən
Bülbül gül çağırır, eşidirmisən?

Ey fərəhli ölkə, gənclik ölkəsi,
Nəğməyə axsa da ömrüm büsbütün –
Kölgəli budaqlar altında bu gün
Bülbül öpür gülü Güliya üçün.

“Голубая да веселая страна” misrasının “ey fərəhli ölkə, gənclik ölkəsi” kimi tərcüməsi bir qədər düşündürür. Orijinaldakı “голубая” və “веселая” sözlərinin heç birinin tərcümədə olmaması misranın uğursuz tərcümə edildiyinə işarədir. Maraqlıdır ki, başqa bir şeirdə olan “Голубая родина Фирдуси” misrasını da Əliağa Kürçaylı “Sən ey Firdovsinin gənclik vətəni” kimi tərcümə etmişdir. Başqa sözlə, orada da tərcüməçi təbii görünən “mavi” sözündən imtina etmişdir və “Голубая страна”, “Голубая родина” ifadələrini hər iki halda qeyri-təbii səslənən “gənclik vətəni” kimi ifadə etməyə üstünlük vermişdir.

Tərcüməçi şeirin ikinci və üçüncü bəndlərinin xeyli maraqlı və poetik tərcüməsinə nail olmuşdur.

Dördüncü bəndin birinci misrası belədir: “Дорогая Гелия, прости”. Burada bir məqamı xüsusi qeyd etmək lazım gəlir. Orijinalda “Гелия” adı çəkilir. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi bu şeiri Yesenin yaxın dostu Çağının balaca qızı Rozaya həsr etmişdi. Roza isə çox sevirdi ki, onu “Гелия” deyə çağırırlar. Yesenin də onu bu adla çağırırdı. Əliağa Kürçaylı isə bu adı tamamilə azərbaycanlaşdıraraq “Гелия” yerinə “Güliya” yazır ki, bu da yanlış yanaşmadır. Qeyd edək ki, müəyyən məqamlarda tədqiqatçılar da “Qeliya” yerinə “Güliya” və hətta “Gülnarə” yazaraq qeyri-dəqiqliyə yol verirlər. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, “İran nəğmələri”ndə Yesenin 3 qadın adı çəkir: Şaqane, Qeliya və Lalə. Onlardan ikisinin (Şaqane, Qeliya) şəxsiyyəti müəyyən edilsə də, birinin (Lalə) şəxsiyyəti hələlik müəyyən edilməmiş qalır.

Beşinci bənddə belə bir beyt var:

Улыбнемся вместе - ты и я -

За такие милые края.

Tərcüməsi:

Güləgəm səninlə mən də o zaman –

Durur qarşımızda belə bir məkan.

Hesab edirik ki, beytin tərcüməsi xeyli zəif və şairanəlikdən uzaqdır.

Bütün bunlara baxmayaraq, tərcüməçi, orijinaldakına uyğun olaraq şeiri gözəl və şairanə bir notla başa vurur:

Kölgəli budaqlar altında bu gün
Bülbül öpür gülü Güliya üçün.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Sən ey mavi diyar, mehriban diyar,
Məni rüsvay etdi dərddli mahnılar.
Ey külək, asta əs, dəyiş yolunu, -
Görmürsən, səsləyir bülbül gülünü!

Görmürsən, qızılgül əyilir, əsir,
Bir nəğmə bir gülü eləyər əsir.
Ey külək, asta əs, dəyiş yolunu, -
Görmürsən, səsləyir bülbül gülünü?

Mehriban Həliya, bağışla məni...
Neçə gül səslədi baxışla məni.
Neçə gül əyilər, neçə gül sınar,
Tək biri bəxtimin gülü sanılar.

Səs verək həyatın qaynar səsinə,
Külək bu diyarın gülər üzünə.
Ey külək, asta əs, dəyiş yolunu, —
Görmürsən səsləyir bülbül gülünü?

Sən ey mavi diyar, mehriban diyar,
Nəğmə cəfasını nəğməkar duyar.
Həliya, bağçada sənin yerinə
Oxşayır tər gülü o bülbül yenə...

Tərcüməçi birinci misranı Əliağa Kürçaylıya nisbətən daha dəqiq və şairanə tərcümə etsə də, ikinci misranın tərcüməsində orijinala məhəl qoymayaraq tamamilə

başqa bir fikri ifadə etmişdir ki, bu da qəti qəbul edilə bilməz.: “Məni rüsvay etdi dərdli mahnılar”.

Şeirin əsas beytlərindən olan bu beytə nəzər salaq:

Ветер с моря, тише дуй и вей -
Слышишь, розу кличет соловей?

Tərcüməsi:

Ey külək, asta əs, dəyiş yolunu, —
Görmürsən səsləyir bülbül gülünü?

Tərcüməçi, orijinala uyğun olaraq, küləyi asta əsməyə çağırmaqla yanaşı ona orijinalda olmayan “dəyiş yolunu” “tələbini də” irəli sürür. Burada orijinaldan kiçik kənarlaşma olsa da, bülbülə mane olmaması üçün, şairanəlik naminə bu tələbi normal, bəlkə də hətta vacib hesab etmək olar.

Maraqlıdır ki, şeirin üçüncü bəndinin tərcüməsi yoxdur. Bununla bağlı özümüzdə belə bir fikir söyləmək cəsarəti tapırıq ki, həmin bənd tərcüməçi tərəfindən tərcümə edilmişdir, sadəcə olaraq, kitab nəşr edilən zaman gözdən qaçaraq yaddan çıxmışdır. Əks halda cəmi iki misranı (son iki misra təkrar olunur) tərcüməçi niyə bilərəkdən tərcümə etməsin ki!?

Şeir dördüncü bəndində tərcüməçi “Гелия”-ni “Heliya” kimi vermişdir. Həmin məntiqlə “Qalina” adını da “Halina” kimi tərcümə etmək lazımdır. Düşünürük ki, adı tərcümə etmədən olduğu kimi saxlamaq daha doğrudur.

Aşağıdakı beytə nəzər salaq:

Улыбнемся вместе - ты и я –
За такие милые края.

Tərcüməsi:

Səs verək həyatın qaynar səsinə,
Külək bu diyarın gülər üzünə.

Orijinaldan kənarlaşma göz qabağındadır. Qeyd edək ki, tərcüməçilərdən heç biri bu beyti orijinaldakı qədər sadə, dəqiq və gözəl ifadə edə bilməmişlər.

Şeir in son bəndindəki “пусть вся жизнь моя за песню продана” misrasının da “nəğmə cəfasını nəğməkar duyar” kimi qeyri-adekvat tərcüməsini qeyd etməklə yanaşı bir məqama diqqət yetirək. Şeir belə qurtarır:

Но за Гелию в тенях ветвей
Обнимает розу соловей.

Tərcüməsi:

Heliya, bağçada sən in yerinə
Oxşayır tər gülü o bülbül yenə...

Orijinaldakı məna yanlış ifadə edilmişdir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi bu şeir özünü Qeliya adlandıran balaca bir qıza həsr edilmişdir. Əgər Qeliyaya deyilsə ki, bağcadakı bülbül sən in yerinə gülü öpür, bu sözsüz ki, balaca Qeliyanın qəlbinə dəyərdi. Ona görə də Yesenin heç vaxt çox sevdiyi balaca gözələ belə deməzdi. Yesenin vəsfində bülbül gülü Qeliyanın yerinə deyil, məhz Qeliyanın şərəfinə, Qeliya üçün öpür. Bu məqam, Səyavuş Məmməd zadədən fərqli olaraq, Əliağa Kürçaylının tərcüməsində daha doğru duyularaq ifadə edilmişdir:

Kölgəli budaqlar altında bu gün
Bülbül öpür gülü Güliya üçün.

Mənbə:

“Yeni dövr” qəzeti, № 49 (347), 19 mart 2010-cu il.